

El verí del teatre

RODOLF SIRERA

(pàg. 100-101, El Cangur)

Aquest fragment pertany a *El verí del teatre*, de Rodolf Sirera, el dramaturg valencià contemporani més destacat i consistent. Les seues obres es caracteritzen per una gran varietat estilística i temàtica. Aquesta obra va ser escrita el 1978 i estrenada l'octubre d'aquest any a la televisió. Ha estat muntada en diversos continents i traduïda a diverses llengües. L'obra fascina per la seua **reflexió sobre l'art i la vida, sobre la ficció i la veritat**.

El seu **TÍTOL** ens remet metafòricament a la passió pel món dramàtic que senten algunes persones i també al motiu que desencadenarà l'acció bàsica de l'obra, un marquès que enverina un actor perquè represente la mort de Sòcrates amb tanta veracitat com siga possible.

El text es classifica dins de l'**ÀMBIT LITERARI**, propi de les obres de creació, i cal encabir-lo dins del **GÈNERE TEATRAL**, una composició dialogada, escrita per a ser llegida pels lectors o per a ser representada pels actors davant d'un públic. La **TIPOLOGIA TEXTUAL** predominant és, consegüentment, la **CONVERSACIONAL**.

En el **teatre** apareixen **elements** diversos que passem a comentar. Els **PERSONATGES** s'identifiquen pel seu nom, que apareix davant de cada intervenció i està escrit en majúscules o versaleta: «GABRIEL», «MARQUÉS». Els **PARLAMENTS** són diàlegs o monòlegs escrits en **estil directe**, que apareixen immediatament darrere dels noms dels personatges. Fan avançar l'acció i ens informen sobre els mateixos personatges: «No us comprenc. L'autor, quan escriu una obra, sempre espera reeixir-hi». Les **ACOTACIONS** són les **indicacions** sobre l'espai escènic o sobre l'actuació dels actors, que s'escriuen en **cursiva** i entre **parèntesis**: «(Aturant-se, de sobte. Sense donar-li el llibre)».

Aquesta obra no està dividida en actes ni en escenes, sinó que està protagonitzada per **DOS PERSONATGES**, el **Marqués** i **Gabriel**, l'actor, mentre que tota l'acció es desenvolupa en el mateix lloc, un palau rococó. El text que comentem es troba en la part inicial de l'obra.

Podem **RESUMIR** el fragment explicant que un marquès li proposa a Gabriel de Beaumont, un actor de fama, que represente una obra seua. Aquest fet forma part d'un experiment, d'una investigació sobre el fet teatral, amb la qual vol demostrar que en el teatre allò important no és el fet artístic, sinó la veracitat de l'actuació: «El teatre no ha de ser ficció, ni art, ni tècnica... El teatre ha de ser sentiment i emoció...». El Marqués defensa «posicions extremes» allunyades d'altres concepcions més «mundanes». Gabriel, per la seua part, se sorprén d'aquest desig tan poc habitual i alhora comença a trobar-se malament, perquè, com sabrem després, ha sigut emmetzinat pel Marqués, que vol que actue per a ell amb el major realisme i amb la major autenticitat: «Des de fa una estona, una mena d'estranya lassitud s'apodera del meu cap».

El **TEMA** del fragment és l'explicació del Marqués de les seues teories sobre el fet teatral i les possibilitats d'experimentar-les: «La meua obra és una obra d'investigació. En ella vull comprovar –i demostrar també– les meues teories».

Hi apareixen **DOS PERSONATGES**, els mateixos que protagonitzen tota l'obra. **El Marqués** vol presenciar un esdeveniment real que contradiu el teatre concebut com a gènere artístic. Experimentarà pel seu plaer amb les reaccions d'una víctima, Gabriel, acorralada i sotmesa. Deliberadament està inspirat en el marquès de Sade, ja que a l'inici de l'obra ens deixa el dubte amb el seu nom: «El senyor MARQUÉS de...». **Gabriel de Beaumont, comediant**, és l'actor pompós i triomfador que es veurà dominat pel poder que el Marqués exerceix sobre ell, amb l'ús de medecines que capgiren el seu enteniment i l'obliguen a actuar d'una determinada manera.

El verí del teatre acaba sent un joc de suspens on el Marqués empra la disfressa i la mentida per a manipular Gabriel i també a nosaltres, el públic.

L'**ESPAI** on se situa l'acció ve determinat per l'acotació inicial de l'obra, on també coneixem la **UBICACIÓ TEMPORAL**: «París, 1784. Sala privada de rebre d'un palau rococó». Tota l'obra, inclosa la part que estem analitzant, es desenvoluparà en el mateix lloc durant una sola nit. Som a cinc anys de l'inici de la Revolució Francesa, l'any de la mort de Denis Diderot, el qual havia fet una proposta sobre el fet teatral completament diferent de la que defensa i proposa el nostre marquès: «Diderot parla, de manera absoluta, que el millor actor és aquell que més allunyat roman del seu personatge».

Aquest fragment podem considerar que té una **ESTRUCTURA** formada per **TRES PARTS** diferenciades per aspectes formals i de contingut que ens ajuden a explicar-lo millor. Aquesta organització ve determinada pels parlaments dels personatges:

■ La **primera part** correspondria al diàleg inicial del fragment entre el Marqués i Gabriel, en el qual l'aristòcrata exposa, per primera vegada en l'obra, els seus propòsits a l'actor. Va des de «Us he cridat perquè vull que representeu una obra meua» fins que Gabriel diu «L'autor, quan escriu una obra, sempre espera reeixir-hi». Aquest últim no entén la finalitat de l'experiència teatral que vol dur a terme el Marqués.

■ La **segona part** correspondria al llarg monòleg del Marqués, en el qual exposa la seua teoria teatral, oposada a la d'altres autors com Diderot, a qui cita explícitament com hem indicat anteriorment. Descobrim la voluntat d'experimentar amb posicions extremes, de «transgredir les normes establertes». Coneixem el desig del Marqués de cercar els límits del teatre: «Allò que no gosem de reconèixer, ni d'acceptar en la nostra existència quotidiana, això és el que a mi m'interessa».

■ Aquesta **última part** s'inicia amb l'acotació que apareix al final del monòleg del Marqués. Hi percebem que alguna cosa funciona malament en la salut de Gabriel. L'actor no sap què li passa i intenta justificar-se, però els lectors o els espectadors comencem a relacionar aquest estat amb el títol de l'obra i amb el fet que anteriorment Beaumont ha begut un líquid que li havia proporcionat el Marqués.

L'ús del **LLENGUATGE** en els parlaments dels personatges destaca pel seu **elevat grau de formalitat**, és a dir, pel **registre culte**, com correspondria al grup social del

Marqués, l'aristocràcia, i al nivell intel·lectual de Gabriel, un actor reconegut i de fama. Ho podem comprovar per exemple en el tractament que es dispensen ambdós personatges, especialment el noble: «He d'advertir-vos...», «Gabriel, estic molt interessat que vós l'estreneu»; però també el comediant: «No us comprenc. L'autor...». Aquest registre culte és una elaboració magistral de Rodolf Sirera, ja que hi havia una enorme manca de referents cultes en el llenguatge teatral d'aquest moment històric, fruit de molts anys de prohibicions dels usos públics de la llengua.

Les **ACOTACIONS** també contenen **característiques literàries** i de registre similars als parlaments i no són únicament indicacions tècniques sobre l'escenari o sobre els actors: «(Ho diu massa sorprés com per a resultar convincent. El MARQUÉS el mira amb curiositat)», «(GABRIEL vençut per un cansament sobtat, s'ha adormit. El MARQUÉS, que havia anat excitant-se progressivament en la seua declamació, s'atura, en adornar-se'n)».

Aquesta obra s'adscriu clarament a l'anomenat **TEATRE DE TEXT**, en el qual importa sobre totes les coses el text com a construcció literària. S'oposa així al teatre no textual que havia sorgit als anys 70 i 80 on el text pren un paper secundari i el que importa més és la concepció escènica de l'espectacle.

Rodolf Sirera sempre ha demostrat una preocupació a vegades gairebé abstracta o altament lúdica per la tècnica teatral. La seua investigació, paral·lela, potser, a la del Marqués, sobre on arriben els límits del teatre, troba la seua expressió en *El verí del teatre*, l'obra que juga més extensament amb la realitat i la ficció de la representació escènica.

El verí del teatre

RODOLF SIRERA

(pàg. 109-110, El Cangur)

Aquest text pertany a *El verí del teatre*, de Rodolf Sirera, la gran creació de la dramaturgia valenciana contemporània, molt llegida i estudiada. És un magnífic exemple del nivell assolit pel nostre teatre i l'obra amb la qual es pot afirmar que Sirera se situa dins el grup dels grans autors del teatre contemporani europeu.

Va ser escrita el 1978 i estrenada l'octubre d'eixe any a la televisió. Ha estat muntada en diversos continents i traduïda a diverses llengües. L'obra fascina per la seua **reflexió sobre l'art i la vida, sobre la ficció i la veritat**.

El seu **TÍTOL** es relaciona metafòricament amb la passió pel món teatral que senten algunes persones i també amb el motiu que desencadenarà l'acció bàsica de l'obra, el verí que un Marqués proporciona a un actor perquè represente la mort de Sòcrates amb la major autenticitat possible.

El text es classifica dins de l'**ÀMBIT LITERARI**, propi de les obres de ficció, i cal situar-lo dins del **GÈNERE TEATRAL**, una composició dialogada, escrita per a ser

llegida pels lectors o per a ser representada pels actors davant d'un públic. La **TIPOLOGIA TEXTUAL** predominant és, lògicament, la **CONVERSACIONAL**.

En el **teatre** apareixen **elements** diversos que podem definir i exemplificar de la manera següent. Els **PERSONATGES** s'identifiquen pel seu nom, que apareix davant de cada intervenció i està escrit en majúscules o versaleta: «GABRIEL», «MARQUÉS». Els **PARLAMENTS** són diàlegs o monòlegs escrits en **estil directe**, que apareixen immediatament darrere dels noms dels personatges. Fan avançar l'acció i ens informen sobre els mateixos personatges: «Una experiència... artística? És això el que voleu dir?». Les **ACOTACIONS** són les **indicacions** sobre l'espai escènic o sobre l'actuació dels actors, que s'escriuen en **cursiva** i entre **parèntesis**: «(Començant a reaccionar, amb una certa por)».

Aquesta obra no està dividida en actes ni en escenes. El fil argumental ve condicionat per la presència constant de **DOS PERSONATGES**, el **Marqués** i **Gabriel**, l'actor, i tota l'acció es desenvolupa en el mateix lloc, un **palau rococó**. El text que comentem es troba en la part central de l'obra, després que Gabriel ja haja representat per primera vegada l'obra del Marqués, mentre el seu malestar continua en augment.

El **RESUM** d'aquest fragment, el podríem explicar d'aquesta manera: el Marqués confessa a Gabriel que ha fet amb ell «una experiència de fisiologia... aplicada a la tècnica de l'actor». Aquest relaciona el seu mareig i el seu vertigen amb el vi i comença a sospitar que l'ha enverinat. La seua reacció és insultar l'aristòcrata i voler venjar-se'n: «Esteu boig! Sou un monstre!». El Marqués, però, no s'altera. Exposa les seues raons «perquè necessite saber» i els seus interessos, «l'estudi del comportament humà». Fins i tot s'enorgulleix del seu triomf: «Ara sí que teniu por, i aquesta por és autèntica». Per fi està demostrant les seues teories sobre el fet teatral. Tot i així tancarà el text proposant un pacte a Gabriel de Beaumont perquè pugui salvar la vida.

El **TEMA** del fragment és la voluntat del Marqués d'experimentar amb els límits del teatre i del comportament humà, sense parar atenció a les conseqüències morals o físiques: «La ficció es retira, vençuda per la realitat! [...] La veritat, Gabriel! Això val el mateix que una vida!».

En el text, com en el conjunt de l'obra, apareixen només **DOS PERSONATGES**, el Marqués i Gabriel de Beaumont. Entre ells s'estableix una **relació de dominador i de dominat**. Aquest joc abastaria les **relacions entre classes socials**: l'**aristocràcia**, a la qual pertany el Marqués, i la **burgèsia**, on podríem situar un actor de fama i reconeixement pel seu treball artístic. Hem de recordar que en l'acotació inicial se'n indica el temps de l'acció, **1784**, cinc anys **abans de l'esclat de la Revolució Francesa**, amb tots els canvis socials que això va suposar.

El Marqués no sols exerceix el **poder de la seua classe social**, sinó que sent un cert **plaer en la tortura psicològica** de Gabriel i en l'observació del seu patiment: «MARQUÉS (triomfant): Veieu? El vostre comportament respecte a mi canvia!». No podem oblidar que el personatge i fins i tot el nom incomplet de l'inici de l'obra, «El Marqués de...», ens remet al conegut Marqués de Sade, amb tot allò que s'hi associa. Gabriel, per la seua banda, comença a entendre què li està passant i per què. No dubta a qualificar el Marqués de «monstre» i «assassí», com qualsevol lector o espectador podria fer.

L'**ESPAI** on se situa tota l'acció apareixia determinat en l'acotació inicial de l'obra: «París, 1784. Sala privada de rebre d'un palau rococó.» Tota l'obra, inclosa la part que estem analitzant, es desenvoluparà en el mateix lloc durant una sola nit.

Podem proposar una **ESTRUCTURA** del fragment formada per **tres parts**, diferenciades per aspectes formals i de contingut que ens ajuden a explicar-lo millor. Aquesta organització ve determinada pels parlaments dels personatges:

■ La **primera part** correspondria als quatre parlaments inicials del Marqués i de Gabriel. L'actor s'adona de les intencions del Marqués i té por que allò que intueix siga veritat: «Com heu pogut ser capaç de fer-ho! ». El Marqués justifica les seues accions sense cap remordiment: «Perquè necessite saber». Amb els insults de Gabriel acaba aquesta part: «sou un assassí».

■ La **segona part** correspondria als dos parlaments més extensos del Marqués, on exposa clarament la seua concepció de la representació: «L'estètica és una ficció, i jo no puc suportar allò que no és de veres». Coneixem així les seues intencions i els seus desitjos: «La veritat per damunt de tots els sentiments i de totes les convencions socials...!». Tot exposat amb una total absència de limitacions morals, com observem quan es refereix als éssers humans com a «coses», això sí, «coses reals, coses vives».

■ L'últim diàleg entre els dos personatges funciona com a **conclusió** del fragment. Gabriel reacciona violentament a l'enverinament per part del Marqués: «em venjaré de vós». Aquest («sense retrocedir. Autoritari») reacciona proposant-li un pacte. En avançar l'acció sabrem que la proposta consistirà que Gabriel repetisca la representació de la mort de Sòcrates, escrita pel Marqués, amb tanta veracitat que puga impressionar el mateix Marqués i aconseguir l'antídot que el salvaria.

El **LLENGUATGE** usat pels personatges en els parlaments destaca per l'**elevat grau de formalitat**, és a dir, pel **registre culte**, com correspondria al grup social del Marqués, l'aristocràcia, i al nivell intel·lectual de Gabriel, un actor reconegut i de fama. Ho comprovem per exemple en el tractament que es dispensen ambdós personatges, malgrat les circumstàncies violentes en què es desenvolupa el text comentat: «Em venjaré de vós», «Atureu-vos! Us propose... un pacte...». Aquest registre culte és una més de les aportacions magistrals de Rodolf Sirera amb aquesta obra teatral. L'enorme manca de referents cultes i molt formals en el llenguatge teatral d'aquest moment històric, fruit de molts anys de prohibicions dels usos públics de la llengua, dificultava enormement la creació d'una llengua com la que l'autor crea per als seus personatges.

També les **ACOTACIONS** presenten un **registre i un tractament literari similar als parlaments**, i no són únicament indicacions tècniques sobre l'escenari o sobre els actors, encara que moltes de les que trobem en aquest fragment són prou curtes i adreçades a indicar l'estat d'ànim dels personatges en cada moment: «(enèrgic)», «(enfollit de pànic. Cridant) », «(triomfant)».

En la línia d'aquest intent de mostrar-nos el contrast entre els estats d'ànim de Gabriel, astorat, enfadat, enfollit, i la tranquil·litat, no exempta d'excitació, del Marqués, podem destacar la utilització massiva d'**oracions exclamatives**: «Esteu boig! Sou un monstre!», «No soc un assassí!», «Soc un científic!». També hi trobem **repeticions** que

remarquen el pànic que sent Gabriel en assabentar-se de les intencions del Marqués: «Oh, no! No! Oh, Déu, no! Com heu pogut ser capaç de fer-ho!».

A manera de **conclusió** d'aquestes reflexions, podem concloure que Rodolf Sirera intenta fixar els límits del teatre i intenta recordar-nos, malgrat les boges reflexions del Marqués, que aquest art és una recreació de la realitat, mai la realitat mateixa. El Marqués atempta contra la definició mateixa de l'art teatral. L'art és artifici, no és fisiologia. Fins i tot el mateix personatge es defineix com a científic i no com a artista. La seua transgressió no és compartida per l'autor.